

*****
* VAN DE REDACTIE *
*****

- HERNIEUWING LIDMAATSCHAP 1982

Dank aan de talrijke leden die hun lidmaatschap spontaan hernieuwden. (Ruim 95 %) Wij veronderstellen dat onze leden akkoord gaan met onze werking én met de publikatie van ons mededelingsblad. Suggesties en artikels i.v.m. "Mededelingen HK" steeds welkom !

AANVULLENDE LIJST HERNIEUWINGEN EN NIEUWE LEDEN

HAALTERT

ALLAER DESIRE
BAUWENS MARC
DE SMET ROGER
DE GENDT FELIXIN
ELSKENS DIRK
DE SCHEPPER-VAN CROMPHAUT EMMA
FERMON FRANS
MUYLAERT FRITS
PROVOST IRENE
VAN CAUWENBERGH HERMAN
VAN CAUWENBERGH MARCEL
VAN DEN BRUELLE WILLY
VAN DEN NEUCKER WILLY
VAN DEN EYNDE PETRUS
VAN IMPE FERNAND
VAN IMPE MARIA
VAN PAEPEGHEM WILFRIED

KERKSKEN

DE MEERLEER PAUL
LIEVENS MARCEL
VAN MELKEBEKE RENE

TERJODEN

DE RIJCK MARIA
TEMMERMAN DANNY

ERPE-MERE

D'HOKER ALBERT

ASPELARE

DE GEEST JOSE

NIEUWERKERKEN

DE PRIL PAUL

DENDERHOUTEM

ROELANDT-REDANT

GERAARDSBERGEN

GEES PAUL

TURNHOUT

THYS MARCEL

INHULDIGING WARANDEKAPEL

*****

"Heemkring Haaltert fier op zijn nieuwe kapel" bloklettert de krant. En terecht ! Inderdaad onze nog jonge vereniging heeft het dossier uit de onderste lade gehaald en dank zij de steun van velen, staat 5 1/2 jaar na het ongeval, de mooie Warandekapel er terug.

Het gotisch gebouwtje werd in 1886-1887 opgericht uit dankbaarheid door de vader van oud-burgemeester Baron Paul de Sadeleer bij diens geboorte.

Volgens de "grote doctoren" uit Brussel zou de bevalling moeilijkheden opleveren. Alles verliep normaal en op 21 augustus 1887 zag baron De Sadeleer het levenslicht.

Vele jaren prijkte het bedehuisje in de Achterstraat aan de rand van de mooie Warande, keurig onderhouden door de eigenaars én de bureu.

De nacht vóór de Gemeenteraadsverkiezingen (10/10/76) werd het kapelletje aan diggelen gereden. Waardevolle zaken verdwenen (o.m. koperen kandelaars, mooie smeedijzeren hek en muurankers en een waardevol gekapt Mariabeeldje in witte steen).

Het puin werd opgeruimd, stenen zuiver gekapt en een paar maanden later restte van de waardevolle kapel ter ere van O.L.Vrouw van Lourdes alleen enkele honderden baksteentjes, keurig gestapeld in de kelder onder de Raadzaal.

In januari 1977 besliste de gemeenteraad dat de kapel zou herbouwd worden. Helaas, door allerlei omstandigheden (vooral budgettaire) verdween het dossier in de traditionele lade.

Begin 1981 startte de actie "WEDEROPBOUW WARANDEKAPEL"; 5 oktober stak men de eerste spade in de grond en op 17 november 1981 werd de mei gestoken. Zaterdag 15 mei, mooie zomeravond, inhuldiging van de kapel onder ruime belangstelling.

Het Haalterts koor "De Vrolijke Musici" o.l.v. Wilfried D'Hont bracht enkele stemmige Mei- en Marialieder en EH Deken Thijsmans zegende het gebouw.

Tijdens een korte plechtigheid in de Raadzaal, in aanwezigheid van fam. de Sadeleer, bracht de HK hulde aan alle vrijwillige medewerkers aan het project.

Graag willen wij nogmaals onze oprechte dank betuigen aan :
Architect Paul Nelis, Marcel Kiekens ; Marcel, Wilfried en Remy Van Cauwenbergh ; Frans De Pril ; Roger de Troyer ; Jozef De Pril ; Jozef Mertens ; Gérard Van Impe ; Herman Van Impe ; Roger De Troyer ; Jozef Wijnant ; Julia De Rouck ; Maria De Brouwer ; Gez. Herremans en Marcel Stockman ; de familie Van Cauwenbergh ; Herremans en Gees. Eveneens onze erkentelijkheid aan al diegenen die het steunfonds gespijsd hebben.

Een speciaal dankwoord ging eveneens naar het Gemeentebestuur en speciaal naar Schepen Allaer, die zowat de verbindingsman was tussen Gemeentediensten en Heemkring.

Namens het Gemeentebestuur bracht Burgemeester Deleenheer hulde aan de HK die er voor zorgde dat Haaltert een waardevol historisch gebouw terugkreeg.

De kapel is eigendom van de Gemeente en wij zijn ervan overtuigd dat de Gemeentediensten én de bureu "hun" kapel zullen vertroetelen, want dit gebouwtje, samen met het Warandehuis en het park is toch een stuk Haaltertse geschiedenis dat niet mag verloren gaan.

VAN DE REDACTIE (VERVOLG)
*** ** ***** *****

E.H. GUSTAAF GYSEL werd aangesteld tot pastoor te MEERBEKE op 21 maart 1982.
Wij danken hem van harte voor zijn samenwerking met onze Heemkundige Kring.

-*-*-*-*

E.H. PAUL VAN DE WINCKEL, onderpastoor te AALST SINT MARTINUS en geboren te Vlierzele, werd aangesteld tot nieuwe pastoor te HELDERGEM op 16 MEI 1982.

Wij wensen aan beide priesters een vruchtbaar apostolaat in hun nieuwe parochie.

-*-*-*-*

WETENSWAARDIGHEDEN !!!
oooooooooooooooooooo

Brand in Denderhoutem

Ultimo maart 1824 zijn in de gemeente Denderhoutem vier huizen t' eenemaal door het vuur verslonden, alle meubels, twee koeyen en een paard zijn daarin gebleven en een vader des huisgezins is onder de puinhopen dood gevonden.

(Bestuursmemoriaal Provincie Oost-Vlaanderen 1825 deel 18)

-*-*-*-*

Brand in Heldergerm

Uit een dagblad van 6 augustus 1875

"Zondag jl. is te Heldergerm, wijk Mottendries, eene hofstede, toebehorende aan Donatus De Vuyst, de prooi der vlammen geworden. De schade wordt geschat op ongeveer 2000 franken. Gebouw, huismeebelen enz. waren tegen brandgevaar verzekerd. De oorzaak dezer ramp is onbekend".

-*-*-*-*

niem voor de Belgische driekleur.

Alleen rijkemanshuizen hadden een deurbel, met ijzeren trekker en koperen knop. Voor de schoollopers een constante bekoring om "belleken trek" te spelen. Onder het geklingel in de gang zetten ze 't natuurlijk op een lopen.

Het vuile vloerschuurwater werd geloosd door het moosgat (moezegat), vanwaar het over voet- en fietspad zomaar naar de greppel stroomde. Kwajongens legder er al eens een oor aan te luisteren om te vernemen wat er binnen verteld werd.

Het WC (zo ver mogelijk van het woonhuis verwijderd) was een gemetselde stoel met een houten zitting, waarin een gat (bril) dat kon worden afgesloten met een passend deksel. Stukjes krant aan een spijker in de muur dienden als WC-papier. In de deur was steevast een luchtgat in hartvorm.

3. DE KERK

In het kerkgebouw gold als strenge regel : mannen rechts, vrouwen links. De vrouwen waren verplicht een hoed of ander hoofddekseel te dragen.

Vooraan stonden de naamstoelen, eigendom van de bezittende klasse en op het armlankje met hun naam gemerkt. In de plaats van wekelijks stoelgeld te betalen werden ze jaarlijks forfaitair belast. Het verzekerde hen een steeds vrije en gunstige plaats in de mis.

Het stoelgeld werd, in de hand, gecollecteerd door de "stoeltjesvrouw" of stoeltjeszetster" die, tussen de missen door, ook zorgde voor de herlijnen van de ontwrichte rijen. De statige "zwijsj" of kerkpolitie in groot ornaat met steek en staf, hield streng de hand aan orde en betamelijkheid in het huis Gods. Inzonderheid voor het jonge volkje was hij een boeman.

Latijn was de mistaal ; de gelovigen volgden de mis in hun tweentalig kerkboek. Doordat de H. Mis aan het hoofdaltaar werd opgedragen, stond de celebrant met zijn rug naar het volk. Toen werd de homilie nog, zoals het immers hoort, vanop de preekstoel gedebiteerd. Vanzelfsprekend nog zonder behulp van een microfoon.

Van verwarming was nog geen sprake. Zelfs de kou van de barste winters trotseerde men zonder morren, er zich bij neerlegend dat het verwarmen van een dergelijke immense ruimte niet haalbaar was.

Alle diensten werden ingeluid of ingeklept door de klokkenluiders, twee of drie stoere mannen uit de buurt. Eén van hen trapte ook de blaasbalg van het orgel. Bij het "luiden" werden de klokken in beweging gebracht bij middel van dikke touwen ; "kleppen" gebeurde met een slaghamer op een stilhangende klok.

Er waren slechts 3 zondagmissen. De Vroegmis (6u), de halfnachtmis en de hoogmis (10u). 's Namiddags togen in hoofdzaak vrouwen en grotere kinderen naar vespers en lof.

Zondagswerk was duivelswerk en derhalve ook streng taboe. Alleen in noodgevallen was oogsten toegelaten. Noodgevallen : dreigende regen, tijdsgebrek in de week, e.a., maar dat werd door sommige boeren niet altijd zwart-wit geïnterpreteerd.

Om te communiceren mocht men sinds middernacht niets meer gegeten of gedronken hebben. Een sneeuwvlokje, per ongeduld in de mond verzeild, was voldoende om scrupuleuze zielen van hun voornemen te doen afzien. De H. Hostie ontving men rechtstreeks op de tong en ze met de tanden aanraken gold als een heiligschennis. Terug op de stoel was ten minste een kwartier meditatie geboden alvorens de kerk te verlaten.

Het Angelus werd nog wel geklept, maar de betekenis ervan was grotendeels verloren gegaan en niemand keek er nog bij op. Om de zoveel jaren had het tanende geloof van de parochianen nood aan een fikse opzweeper : een achtdaagse missie. Bomvolle kerken en vreemde paters-predikanten die met oratorisch geweld en felle klappen op het kanselhout Gods banbliksems over de ademloze gelovigen slingerden. Men kon de harten horen bonzen van angst en, meegaande, van berouw over de zonden. Het was dé gebeurtenis van het jaar (kerkelijk dan).

De deugdzame jonge vrouwen waren verenigd in de Congregatie van O.L.Vrouw. Om deugdzaam te blijven, of wat dacht men ? De Vasten opende met de "wreef" as op het voorhoofd, verbood vlees op vrijdagen en sommige andere dagen, dicteerde slechts één volle maaltijd per dag", en eindigde met de "Donkere Metten" (donderdag) en de kruisweg (vrijdag) van de Goede Week. Eindigde eigenlijk op een zucht van opluchting. Op Goede Vrijdag was men ook gehouden zijn "uur te lezen", voor de jeugd 00 lange minuten de gelegenheid om zich hartsgrondig te vervelen of grappen uit te halen.

Donderdag en vrijdag van de Goede Week moesten de klokken zwijgen. Dan trokken de misdienaars met de ratel door de straten om de gelovigen voor de kerkelijke diensten op te roepen. Ze werden vanzelfsprekend met afgunstige blikken door de kameraden nagekeken.

Er werd toen nog duchtig "gepisjonkeld", d.w.z. de aflaat van Portiuncula verdiend met zo dikwijls mogelijk in zo weinig mogelijk tijd de kerk te bezoeken.

Om een stervende te gaan bedienen ("berechten") stapte de priester, vreesgegeen van een belrinkelende en lantaarndragende misdienaar, met de H. Hostie op zijn borst naar de zieke.

Al wie onderwege binnenshuis de belslag had gehoord spoedde zich naar buiten om voor de Jeur eerbiedig te knielen (inbegrepen : voor de stervende te bidden).

Een processiekruis (1) naast de voordeur betekende dat iemand in dat huis "in lijk" lag. Een eventueel andere afgestorvene in de parochie moest het stellen met een op de grond gevormd en met een baksteen verzwaard kruisje van stro. Doodsbrieven waren een luxe : de buurt werd door een boodschapper voor rozenkrans en begrafenis opgeroepen. Enkele pezige mannen droegen de lijk-kist van huis naar kerk en van kerk naar kerkhof. Bij 't gewone volk draaide een begrafenis steevast uit op een drinkgelag.

De familieleden droegen enkele tijd de rouw : mannen een zwarte band rond de mouw, vrouwen zwarte klederen. Minderbedeelden noch het ene noch het andere.

Geen kind of het droeg de scapulier : een stoffen (geen medaille) aan een lintje op de borst.

Tenslotte nog dit : de priester, in zijn zwarte soutane en met geschoren kruin, werd door iedereen met eerbied bejegend. De knapen trokken in 't voorbijgaan aan hun "froufrou" en groetten : "Geloofd zij Jezus Christus, dag meneer de onderpastoor".

-----

(1) Kruisje dat vooraan in de processie werd gedragen.

Er waren 3 verschillende ommegangen :

- a) Hoogstraat-Molenstraat-Ekent-Achterstraat-Dorp ;
- b) Brulstraat-Kattestraat-Achterstraat-Dorp ;
- c) Brulstraat-Muisstraat-Dreef-Stationsstraat-Dorp

Gilbert Redant
(vervolgt)

*****

WETENSWAARDIGHEDEN !!!

Voortgezet onderricht voor vroedvrouwen in de kastelanijs van Aalst op het einde van de 18e eeuw.

Op 4 april 1782 schreef Haaltert en Kerksken dienaangaande. Er worden voor Haaltert twee kandidaten aangegeven en voor wat Kerksken betreft zegt men : "ende aengaendinghe van Kercxken en hebben wij aldaer nog geen gevonden die daer toe genegen is oft soude gelijken ende geven Ued. te kennen dat aldaer een chirurgijn is die de vroedkunde exerceert : zo dat oordelen dat met de twee voorgeschreven persoonen, die binnen Haaltert grootelijcx nodig zijn, ende den chirurgien tot Kercxken, voor dese prochien genoegsaem zijn"

(Archief van de Raad Van Vlaanderen - Rijksarchief Gent : Correspondentie over lessen in vroedkunde te Gent 1773-1777).

*****

BIJDRAGEN TOT LIEFDADIGHEIDSVORMEN

TE KERKSKEN

Op 27-11-1862 werd te Kerksken de Sociëteit van de H. Elisabeth en van de H. Familie gesticht. Uit de laatste aantekening van het verslagboek van de vergaderingen blijkt dat de toenmalige onderpastoor van de parochie bij de oprichting betrokken was.

"24-3-1868 Uitgegeven voor ene overliddensreis voor den Eerw. Heer oud onderpastoor van Kerkxken en inrichter onzer sociëteit ... 3,26 francs."

Een 13-tal dames vergaderden om de 14 dagen. Elke vergadering werd geopend met een gebed en een lezing, er werd een omhaling gedaan binnen de groep en een kasverslag opgemaakt. Naast die omhalingen binnen hun kring had de sociëteit van de vrouwen van barmhartigheid - zoals ze hun vereniging ook wel noemden - soms ook andere inkomsten.

" 22-11-1864 giften van	Madame Leirens Aelst	...	15 fr
	Madame Wambaeck	...	10 fr
	Madame De Witte	...	10 fr
	Madame De Bethune	...	5 fr
	de moeder der zusters te Aelst	...	5 fr
	een anonyme	...	5 fr
	Eardius van de Berghe	...	2,5 fr
	advokaat verbruggen	...	2 fr
	Wijnheer de professor de Witte	...	5 fr
16-3-1865	: Bijzondere gift van van Londersele	...	15 fr
28-11-1865	: ingezameld met de schaal	...	23 fr
10-7-1866	: gift van onderpastoor Petrus de Witte	...	10 fr
15-12-1866	: ingezameld van de mulderesse	...	11,47 fr
26-2-1868	: Gift van Florentia Schouppe, oud lid der Sociëteit	...	6,5 fr

De uitgaven hielden bijna een zelfde ritme, zodat de kas nooit veel meer dan 100 frank bevatte. Vooral aan "onderstand" werd geld besteed. De meest voorkomende post is nochtans : "uitgegeven aan kindskorf 2,38 fr.

Verder werden veelal klederen geschonken aan behoeftige vrouwen. Toch werd blijkbaar niet zomaar aan iedereen steun verleend :

"20-11-1864 : belooning gegeven van 99,61 in kleedingstukken aan 25 arme vrouwen der heilige familie."

"4-12-1866 : uitgegeven aan kleedingstukken voor 22 arme vrouwen tot belooning voor het oppassen der zondagsche onderrigting 83,57 fr.

"20-1-1867 : uitgegeven aan 22 arme vrouwen tot belooning voor het oppassen der zondagsche onderrigting ..brood, vleesch en bier..25 fr.

LEDEN VAN DE SOCIETEIT

Florentina Schouppe	echtgenote Donatus v.d. Smissen
Virginia De Graeve	Benedictus v.d. Brouck
Coleta Roelandt (op 16-6-1863 reeds Wed.)	Jacobus De Neve
Theresia de Cock, ondervoorzitster	Elisius Meganck

Serafina van den Berghe, secretaris, echtgenote	Charles Van Landuyt
Amalia Gees	Dominicus Meganck
Amalia De Winter, schatbewaarster	
Bernardine Sterck	Anselmus Hendrickx
Theresia van den Steen	Jean Meganck
Joanna van den Berghe, voorzitster	Jacobus Scheerlinck
Martina Meganck	Jean Schotte
Maria Josepha de Wael (op 18-6-1863 reeds wed.)	Petrus Bayens
Maria Josepha Philips	Felicianus Hendrickx
Theresia De Nul (lid vanaf 16-6-1863)	Dominicus van den Steen

Op 8-5-1863 noteerde men het ontslag van Amalia De Winter wegens verandering van woonst. Theresia van den Steen werd schatbewaarster. Op 28-7-1863 werd een uitgave ingeschreven van 3,36 fr. voor de mis van Bernardine Sterck, overleden den 18-7-1863. Deze dame was nog aanwezig op de vergadering van 14-7-1863.

In het verslagboek staat naast een gedetailleerde lijst van alle begunstigen van de vereniging ook genoteerd welke speciale gasten soms op de vergaderingen aanwezig waren.

"3-6-1863 tegenwoordig : Mijnheer J. van der straeten Gend
 Mr. F. Van Hoeymissen, pastor Kerkxken
 Mr Dansart, pastor Meire
 Mr van der Schelden, pastor Haeltert
 Mr De Meyer, pastor Erpe
 Mr D. Gysels, pstor Impe
 Mr van Wassenhove, onderpastoor Haeltert"

"3-6-1863 onderrichting van Mijnheer den directeur van Helderghem."

"Bijzondere vergadering 19-7-1865 in tegenwoordigheid van :

Monseigneur Bracq, bisschop van Gent
 mijnheer de deken van Aelst
 mijnheer Sterck, pastor in gasthuis van Aelst
 mijnheer pastoor van Kerkxken
 mijnheer Petrus de Witte, onderpastoor te Kerkxken.

Zijne hoogwaardigheid heeft de sociëteit eene schoone aanspraak gedaan waarna hij de vergadering heeft verlaten met het geroep van de leden : lang leve zijne hoogwaardigheid."

Omer Van Cromphaut

*****

UIT HET OVERLIJDENSREGISTER VAN ONZE PAROCHIE (HELDERGEM)

Op 20 mei 1865 werd hier begraven : Nathalie Hofkens, uit Nieuwkerken (Waas) dochter van Franciscus en Coleta Staes. Wonenede alhier en die gisteren gestorven is om 5u 's morgens, in de ouderdom van 48 jaar. Deze heeft hier de Kantschool geleid van 1847 tot 1853 en zij heeft zeker een honderdtal meisjes opgeleid in de kunst van het kantwerk. Zij gaf ook catechismusonderricht. Zij vestigde in heel de parochie de gewoonte van de rozenkrans te bidden en zij bekwam van die meisjes dat, om de armoe te lenigen zij geld verdienden en afgaven thuis tot ondersteuning en om de goede zeden te bevorderen, zodat die meisjes een christelijk leven konden leiden en door hun voorbeeld gans het gezin zich bekeerde.

Deze juffrouw en die welke in de pastorij gestorven is in januari 1847, waren en blijven zeer grote weldoensters, wellicht de grootste die er in onze parochie ooit waren. Immers ik zeg vanaf het jaar 1847 dat verschillende meisjes en ouders openlijk bedelden, dat de armoede algemeen was, vanwaar de onzedelijkheid kwam. Daarop heb ik uit Beveren-Waas Evariste van Puymbroeck geroepen, die uiterst bedreven was in alle kantwerk, en ik heb in de oude pastorij een school geopend en de meisjes kwamen dadelijk uit alle huizen van de parochie.

Zij onderwees hen de katholieke godsdienst, de catechismus, ze leerde hen boeken lezen, en ook schrijven, zij leerde hen goede manieren. Meerdere keren per dag deden zij godvruchtige lezingen en baden het rozenhoedje. Daarenboven bracht het kantwerk geld op voor de ouders, en de mensen werden er beter door. Zo bracht deze school zeer veel goeds van 1842 tot 1863. In 1847 stierf in de pastorij voornoemde Evariste.

Toen liet ik Nathalie Hofkens, uit Nieuwkerken Waas komen. De voornoemde "Evariste van Puymbroeck dochter van Joannes Franciscus en van Joanne Catharine Van den Hende", was huishoudster bij pastoor De Maeyer en stierf in de pastorij op 26 januari 1847. Zij was afkomstig van Beveren-Waas. Zij stierf op 38-jarige leeftijd en was lerares in de "schola textila" waarschijnlijk te vertalen door "kantschool". Zij had 65 leerlingen en deed zeer goed wat haar opgedragen was. Haar heengaan werd dan ook door de meeste mensen van Heldergermen ten zeerste betreurd. Ook de zuster van Pastoor De Maeyer gaf les met dezelfde ijver (Constantia De Maeyer). Van in 1853 werd er een klooster opgericht, van de orde van O.L.Vrouw, Onbevlekt Ontvangen. De zusters gingen voort met het uitbouwen van de lessen, met goed gevolg tot 1865. Zij deden voort op dezelfde voet en ik betaalde aan die twee juffrouwen (Van Puymbroeck) en (Hofkens) een maandelijke en jaarlijkse vergoeding. Deze hebben dit grote werk van menslievendheid standvastig en met het grootste geduld volbracht. Zij zijn beiden overleden en hebben hun passende loon van den rechtvaardigen God ontvangen. Ik zelf en mijn zuster wachten nog op een dergelijke beloning.

25 mei 1865 Pastoor J.P.
DE MAEYER

BRON : Kerkarchief Heldergermen

R. DE TROYER

't HOF TE RUYBROECK (2)

*****

Zoals in het vorig nummer werd aangekondigd, handelt dit nummer over de landbouwprodukten, die verbouwd werden op 't Hof te Ruybroeck tussen de 14e en 17e eeuw en over het interieur van de boerderij, zoals het er in de 17e eeuw ongeveer moet hebben uitgezien.

In de verbouwing stonden de graangewassen op de eerste plaats. In volgorde van belangrijkheid zijn dit tarwe, rogge, spelt, gerst, schokkeloen, masteluin, haver en in geringe mate boekweit. Hophandel was vrij belangrijk in de streek van Ninove. In de loop van de 18e eeuw schijnt de hopteelt te verminderen.

De intensieve teelt van koolzaad in de streek van Ninove klimt op tot het begin van de 18e eeuw. Uitgestrekte landerijen waren in de zomer bedekt met de goudgele bloemen van het sloorzaad. In 1719 waren op het hof te Ruisbroek reeds 7,5 ha beplant met sloren.

Het koolzaad werd te Ninove op grote schaal verhandeld en de handel steeg van jaar tot jaar. In 1718 echter ontstond een konflikt tussen de kooplieden en het stadsbestuur. De kooplieden bewaerden dat het koolzaad bijgevolg vrij was van lasten. Zij werden tenslotte in 1719 in het ongelijk gesteld door een besluit van de regering. De olie van het koolzaad diende ook tot het vervaardigen van zeep. Uit de afval maakte men koeken voor het vee.

De tabaksteelt besloeg geen grote oppervlakte. Evenals groenten en aardappelen plantte men vooral tabak in de "lochting". De tabak hing men te drogen op zolder.

In de loop van de 18e eeuw nam de aardappelteelt steeds meer en meer uitbreiding. De beteelde oppervlakte beperkte zich tot enkele roeden. De gebruikelijke benaming is "patatters" of "patatten", uitzonderlijk "battackers" of "pattackers". De naam "aertappels" komt slechts een paar maal voor.

Het interieur van het Hof in de 17e eeuw moet er zowat als volgt hebben uitgezien :

De voornaamste kamer in het woonhuis van de boer is de keuken.

In de keuken staat een lange tafel op schragen met daarrond drie banken. Hier komen de pachter, zijn familie, knechten en meiden samen om het maal te nuttigen. Hier wordt het voedsel toe bereid voor mensen en dieren. Wij vinden er het nodige keuken en stookgerief : 4 metaelne potte met drien deesels - eenen grooten ketele ende eenen minderen - 1 metaelne panne - 1 yserene panne - drie ganspannen (om ganzen te braden) - yserne speten (braadspitten) - 2 tanghen.

Om zich te wassen voor de maaltijden staat er " 1 becke, 1 lampet" (waskom en kan). In de keuken is er een vleesblok en een "scarfmes" (hakmes) om het vlees te "scheiden" want in de boerderij zelf slacht men runderen, schapen en varkens. Ook hier staat het gerief om de koeien te gaan melken : "twee melcheemers beslegghen, 1 drievoet".

Na het werk brengt men hier ook het landbouwgereedschap, vermoedelijk aan een rek langs één der wanden : 2 bijle, 2 spaden, 2 houmesses, 2 meshaken, 2 houten scuppen beslegghen met ysere, stoxhene (stokjes) omme destelen te steken, 1 riec, 1 hantsaghe.

Tenslotte : 1 huessche (soort balans), twee wascuopen en 1 mortier (vijzel). Het enige meubelstuk is een "scaperade" (etenkast). Het brood legt men in een "brootcorf". In de keuken staat ook de ... "brouketele", want de pachters brouwen voor eigen gebruik. En wat er zeker niet ontbreekt zijn spinnewielen en een weefgetouw. Deze "keuken" moest vrij groot zijn, eer een zaal, zoals wij nu nog kunnen zien in sommige oude, grote pachthoven. De keuken is tevens de woonkamer voor de pachter, zijn familie, voor de knechten en meiden. Hier zitten ze te rusten na de zware dagtaak of in de winter, geschaard rond het knetterend haardvuur, eindeloze verhalen op te dissen of te luisteren naar het noodweer of het geluid van honden en wolven in de verte.

De tweede kamer heet de "zale". In de zaal te Bouchoute staat niets dan een "tritssoor" (buffet) en 2 schragen. Vermoedelijk waren dergelijke zalen slechts te vinden in de pachthoven van de Abdij en dienden voor de Abt en de monniken als ze hier op bezoek het maal namen.

Er zijn slaapkamertjes voor de pachter, zijn kinderen, voor de knechten en de meiden. Zie hier de "meubilering" van de kamer van de "maerte" (maid) : 1 beddeken, 1 saergye. Voor de knechten : 2 bedsteden (soort ledikant), 2 bedden (zakken gevuld met hooi of stro), 2 saergyen, 2 hooftpeluwen (hoofdkussens), 1 "repe" (touw). De kamertjes voor de pachter en voor zijn kinderen zullen wel dezelfde zijn als voor de knechten. De ganse meubilering van de hoeve bestaat uit enkele tafels op schragen, enkele banken met enkele kussens, een of twee kasten, koffers en kisten en enkele bedsteden.

Hiermee eindigen wij thans de geschiedenis van het RUISBROEKHOF. Ik hoop dat de leden die onze eerste winterwandeling meemaakten naar het "Ruisbroekhof", en ook de anderen, veel genoegen hebben beleefd aan deze uiteenzetting.

Machteld VAN SCHANDEVIJL

---

oooooooooooooooooooooooooooooooooooo
o DE WIJKNAAM TERJODEN o
oooooooooooooooooooooooooooooooooooo

OF ZOEK NAAR DE OORSPRONG ERVAN

DEEL 5

GESCHREVEN BRONNEN

Ofschoon overlevering en legende vaak een grond van waarheid bevatten en aldus aanleiding en vertrekpunt kunnen zijn voor enig nasporningswerk, zoals in dit geval, zijn ze uiteraard geen bewijs zwart op wit. Terwijl we mensen opzochten om te vragen wat zij van het "motttekasteel" afwisten, lieten we dus niet na ook naar geschreven bronnen te zoeken.

- In het Stadsarchief te Aalst konden we een fotokopij krijgen van een kleine kaart van Erembodegem, met de oude plaatsnamen, van de hand van J. De Brouwer (verschenen in het Heemkundig tijdschrift "Het Land van Aalst", 1949. Hierop komt een verwijzing voor, over de zuidelijke grens van Erembodegem heen, naar een "Hof ten Broek" op het grondgebied Denderhoutem, daar waar Erembodegem - Welle - Denderhoutem, elkaars grenzen vormen bij de Bontebeek - helemaal geen kasteel !!! Dit was aanvankelijk wel een beetje ontgoochelend want het verband zagen we nog niet zo direkt. Voor zover dit op dergelijke kaarten kan aangeduid worden, moest dit nochtans ongeveer de plaats zijn die ons herhaalde malen was aangewezen als deze waar het motttekasteel zou hebben gestaan.

- In de geschiedenis van de gemeenten van Oost-Vlaanderen vonden wij bij F. De Potter en J. Broeckaert een "Hof Ter Broeke" aangehaald zowel bij Erembodegem als bij Welle en Denderhoutem. Aanvankelijk dachten we dat er in al deze gemeenten, zoals in zovele andere, wel vochtige plaatsen zouden zijn "broek" genaamd waarnaar een daar eertijds gevestigde hoeve haar naam kreeg. We wisten van de "Broek" te Welle en de "Anderenbroek" te Denderhoutem. Voor Erembodegem vonden we enkel het "Broekveld", dit wel juist langs de Bontebeek, met deze grenzend aan de twee voornoemde gemeenten. Tot we gingen vermoeden dat het wel eens om dezelfde hoeve zou kunnen gaan. Telkens strekte het grondgebied zich uit over de drie gemeenten. Voor de ene was het een minder belangrijk leengoed (Erembodegem). Wellicht was het eigendom daar minder uitgestrekt. Voor Denderhoutem behoorde het zgn. evaneens tot de mindere heerlijkheden. Voor Welle heette het een belangrijke landwinning reeds gekend in 1473. Kwam daar niet eenzelfde familienaam in voor? Hoe zat het met de uitgestrektheid van de goederen aan die hoeven verbonden? Het was raak!

Toen we de gegevens van de 3 gemeenten betreffende hun hof "Ten Broeke" naast elkaar legden, ging het over dezelfde oppervlakte, om dezelfde familienaam met een klein verschil, nu eens "Van Dilt", dan "Van der Dilt", een andere keer "van der Delft" geschreven. De voornamen verschillen wel, maar het ging dan over andere jaartallen, zodat ze elkaar aanvulden.

- Op dezelfde oude "Caerte Van Den Lande van Aelst" waarop we ook Het Hof Ter Heyden hadden aangeduid gevonden, waarvan we hier een aanbelangend stukje overnamen, vonden we een eveneens met water omgeven bebouwde oppervlakte aangeduid bij de Bontebeek, naast de weg die daar de grens vormt tussen Welle en Denderhoutem, op het grondgebied van dit laatste, wijk Anderenbroek. Toponymisch heet de plaats "Keelman" ook wel eens "Kelman".

Indien de naam Terjoden, werkelijk zijn oorsprong zou vinden bij de ons reeds gekende of nog onbekende bewoners van het kasteel, staan we hier terug voor hetzelfde feit als met de wijknaam "Terheiën". Het stond niet op het grondgebied van Erembodegem maar net bij de grens op dat van een naburige gemeente, nu Denderhoutem. Ter zou dan weer de betekenis hebben van de aanwijzing naar : Naar de heië of heiën - terheië - Terheyen - Naar jode of joden - ter jode - Terjoden.

Hoe dan ook : de geschiedenis van het kasteel of "Hof Ten Broeke" behoort in ieder geval eveneens tot de geschiedenis van Denderhoutem. Ten onrechte werd en wordt meermaals verondersteld dat dit op het grondgebied Welle moet gestaan hebben, daar men in ieder geval natte broeken had bij de Wildebeek.

- "Oude akten betreffende Ten Broek gewagen ervan als hebbende een speelhuis (elders lusthuis genoemd) een pachthof met land en meersch, samen ter grootte van 31 bunder, 3 dagwand, 83 roeden, te Denderhoutem, Erembodegem en Welle".

1 bunder = 4 dagwand = 400 roeden = 1 ha 23 ca.

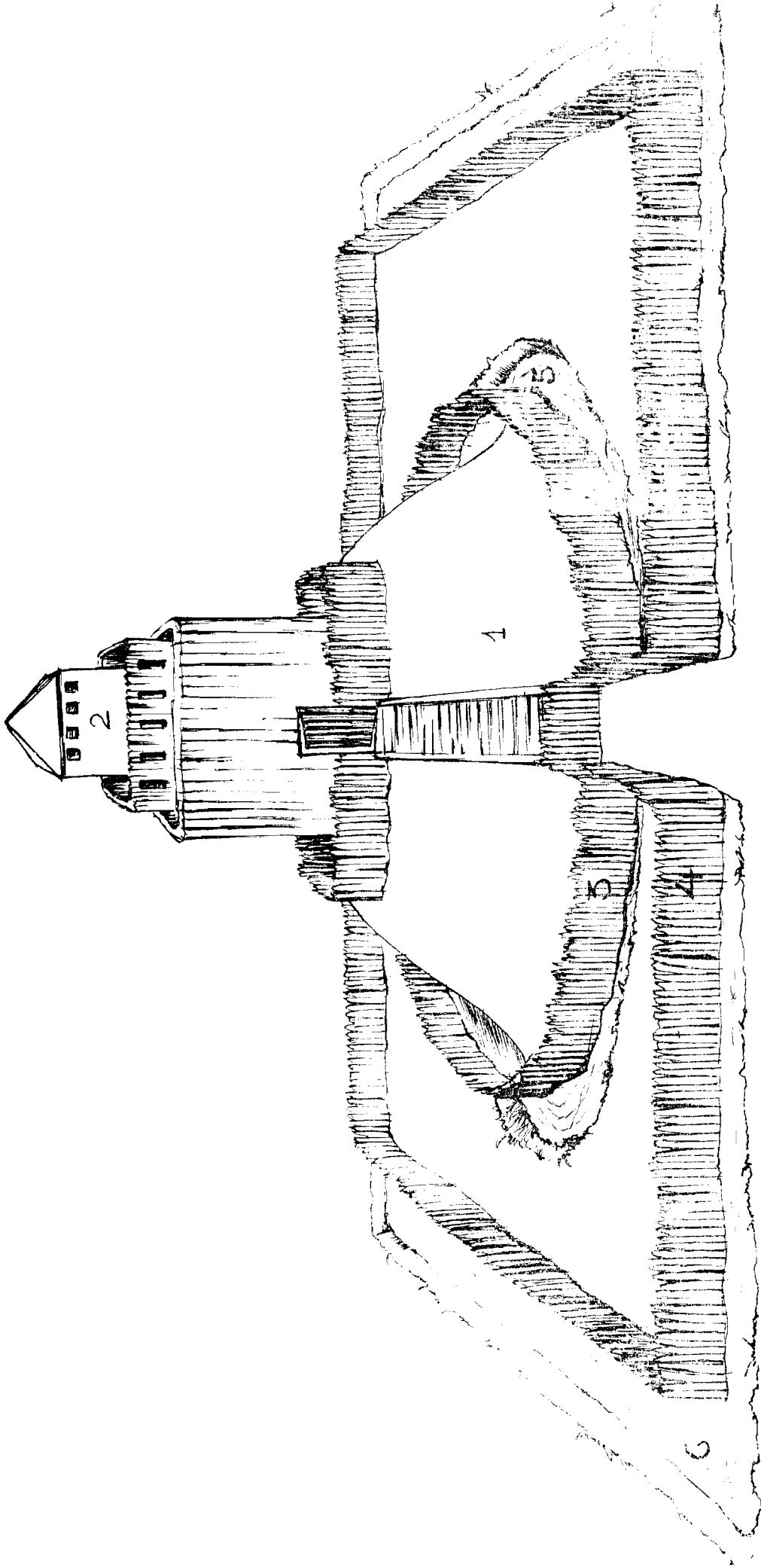
1 dagwand was zoveel als men destijds op 1 dag kon bewerken.

Omgezet in dagwand is dit 127 dagwand 83 roeden. Geplaatst naast het "Hof Ter Heyden" die dan toch de grootste hoeve van Haaltert zou geweest zijn met haar 132 dagwand, lijkt ons dit niet zo gering. Twee voorname hoeven bij de Bontebeek wier goederen elkaar raakten.

Het lust- of speelhuis dat deel uitmaakte van de heerlijkheid "Ten Broeke" was gelegen in de nabijheid van de hoeve, ter plaatse geheten "den Berg". Wanneer men ter plaatse gaat kijken kan de benaming berg voor wat het reliëf van de omgeving betreft, hier eertijds best gebruikt worden. In een "Raport ende denombrement" gedateerd VI juni XVIIe negen en negentich (6 juni 1699) vinden we bij Denderhoutem : "Item eene particuliere cheynsrente op den berg, jaerelicx uytbryghende vijfvenvijftich ponden parisis".

De naam berg komt echter op die plaats niet meer voor.

De benaming lust- of speelhuis duidt erop dat dit niet het hoofdverblijf van de eigenaars was, eerder een gelegenheids- of zomerverblijf.

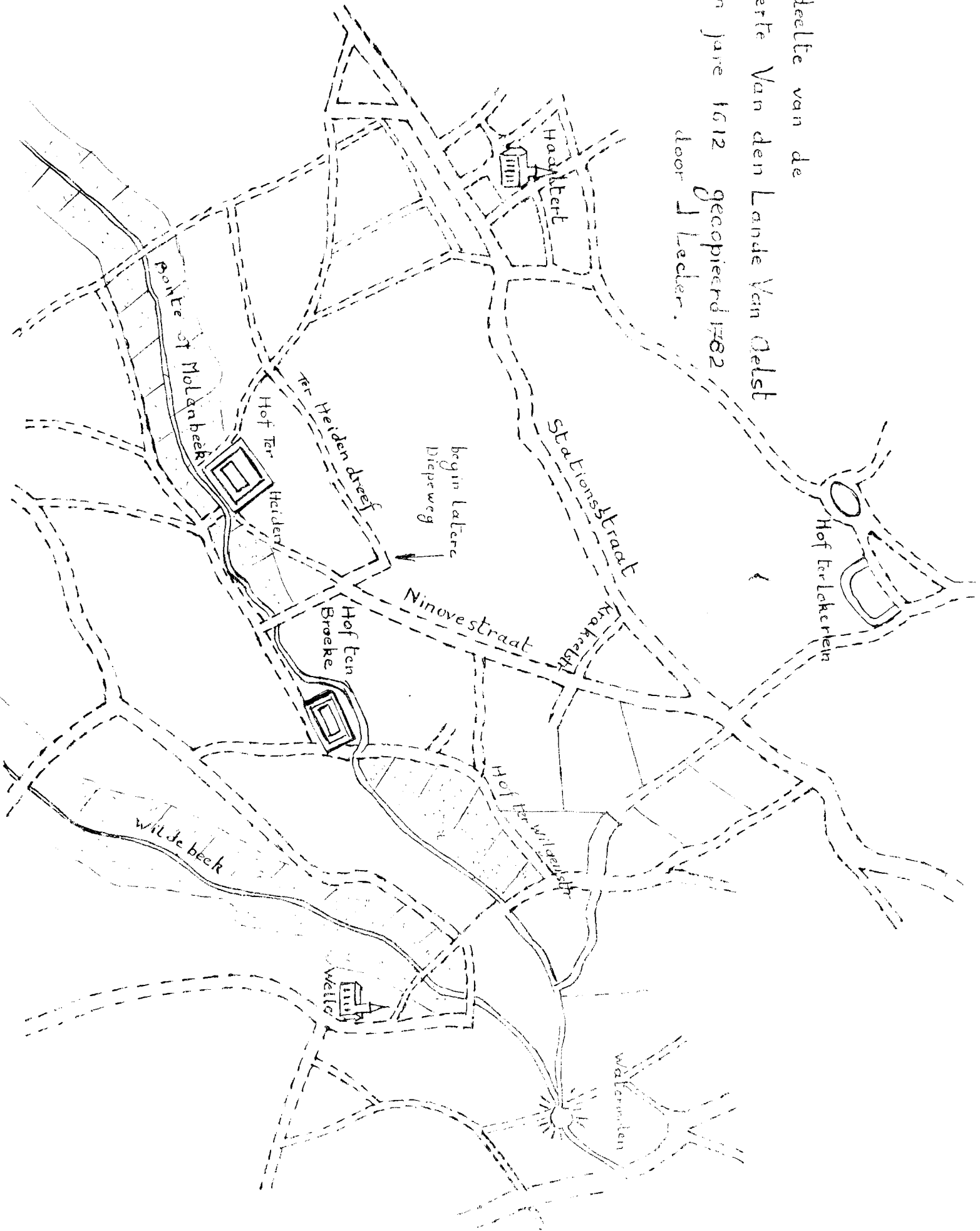
1 aarden heuvel - motte

2 houten of stenen toren - donjon

3 en 4 houten weermuren - balie

5 en 6 grachten - wal

gedeelte van de
Caerte Van den Lande Van Oelst
ten jare 1612 gecopieerd 1782
door J. Lecler.

Inderdaad waren de heren van der Dilft niet afkomstig van deze streek. Hoewel verschillenden onder hen tot de voornamen van het Aalsterse behoorden, was het een Antwerpse familie die daar belangrijke ambten bekleedden en in het Antwerpse ook goederen bezat waarvan de namen, zoals gebruikelijk, als titel aan hun familienaam werden toegevoegd. Ongetwijfeld moet dit zomerverblijf het zogenaamde mottekasteel geweest zijn waarvan de overlevering verhaalt. We hadden het oude spoor teruggevonden.

Hier komen we terug op de vorige aflevering nr. 2, blz. 11, waar we aandacht vroegen voor het door A. Van Den Bruelle aangehaalde citaat uit de "toponymie van Haaltert door J. De Brouwer" :

"ter heyden op den berch metter walle en een camere daarop staende" (schepenboek 1561). Hij meent dat het zou kunnen gaan om een foutieve schrijfwijze van "kamme" dat brouwerij betekent of de 17e eeuwse betekenis van "Camer" voor "Vrijheid". Hij stelt zich de vraag of het gaat om een bij het Hof Ter Heyden horende herenhuis "Schaliën-huis". De overlevering zou spreken van een kasteel dat er zou bestaan hebben en de heirbaan tussen het Hof Ter Heyden en het Schaliënhuis. Volgens onze eigen bevindingen bedoelen de bewoners van de wijk Eiland met het kasteel het Hof Ter Heyden zelf. Zij wijzen ons de reeds gekende plaats aan in de laagte bij de beek. Indien ze werkelijk van een kasteel spreken wijzen ook zij de mottebrug aan. Wij zijn natuurlijk evenmin zeker, maar menen te mogen veronderstellen dat "den Berch" eerder zou doelen op de plaats waar het mottekasteel zou gestaan hebben. "Camere" zou dan helemaal niet foutief geschreven zijn maar slaan op de enige woon- of verblijfplaats die de oorspronkelijke toren bood zoals dat aanvankelijk voor dergelijke bouwsels was.

Een "walle" was er in ieder geval. De plaats "ter Heyden" kan zijn oorsprong vinden in de vlakbij liggende wijk. Ook bij wat éénmaal "den hove ten Broecke" was, worden overal schaliën gevonden. Wij menen de beschrijving in de oude tekst helemaal in overeenstemming te kunnen brengen met die van een vroeg-middeleeuwse burcht of mottekasteel.

"Heireweg" is het dialect voor aardeweg ; de inwoners bedoelen er niets anders mee. Sommigen spreken inderdaad van een verbindingsweg tussen het Hof Ter Heyden en het Mottekasteel dat we nu kennen als Ten Broeke. Anderen zelfs van een onderaardse gang waar echter nog nooit iets van ontdekt werd en dat we dan ook weinig waarschijnlijk vinden. Die heireweg kan geweest zijn :

- a) de vroegere Platteweg - nu deels Populierenweg - deels Zwarthaar, waar langs men verder langs Ninovestraat en Terjodendries naar "Ten Broeke" kon.
- b) de Hof Ter Heydendreef waarlangs men, de Ninovestraat in de bocht overstekend, langs de Helleweg eveneens naar Ten Broeke kon.
- c) Van Hof ter Heyden over Bontebek naar Anderenbroek, gedeeltelijk over de Ninovestraat en dan de aardeweg richting Wildebeek Welle gedeeltelijk volgend - kortste weg - kwam men er ook.

Bij zijn ontstaan zal het mottekasteel wel geen vaste verblijfplaats geweest zijn, maar een beschermende toren die een kleine militaire eenheid een verdedigbaar onderkomen bood, een steunpunt in de grenswacht, waarvan bezitter of bezetter wel niet steeds dezelfde zal geweest zijn. Voor die vroege periode kunnen we niets anders dan verwijzen naar wat over de mottekastelen in het algemeen reeds gekend is, voornamelijk de Henegouwse periode voor Vlaanderen (zie vorig nr.). Later vinden we er verschillende heren uit het adellijke geslacht van der Dylft terug, waarover we dus iets meer weten. Ze behoorden ook hier tot de voornamen van Aalst. Voor hen blijkt het evenmin een vaste verblijfplaats geweest, eerder een zomerverblijf, wellicht ook een deeltijdsverblijf noodzakelijk voor het uitoefenen van hun ambt. Indien de oorspronkelijke burchttoren van hout is geweest, zal die intussen wel vervangen geweest zijn door een stenen donjon en bijgebouwen hebben gekregen, zodat het geheel bewoonbaar werd voor een voorname familie met haar personeel.

Het is ons niet bekend of ze ooit de hoeve die er aan verbonden was, zelf bewoonden. Uit bewaarde pachtakten weten we dat ze in ieder geval verschillende malen verpacht werden. Hun rijkelijke levenswijze, uitgestrekt bezit, moeten een schril contrast gevormd hebben met deze van de verpauperde inwoners der omliggende wijken. Hierin vond de legende ruimte voor vrije fantasie. Over deze familie meer een volgende maal.

Door een klein misverstand, is de schets van een vroeg-middeleeuwse burcht in vorig nummer wel erg tegengevallen. We hebben dit willen goedmaken en verduidelijken door een nieuwe schets - nu van een vierkante toren - naar een rekonstruktie in de Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis te Brussel, ditmaal met een ietwat duurder procédé dat betere resultaten geeft.

Mevr. DE WAEGENEER-TEMMERMAN.

!!